Rättsfallssamlingen

DOMSTOLENS DOM (sjunde avdelningen)

den 10 juni 2021 *

”Begäran om förhandsavgörande – Konsumentskydd – Direktiv 93/13/EEG – Oskäliga avtalsvillkor i konsumentavtal – Tillämpningsområde – Artikel 1.2 – Tvingande nationella lagbestämmelser – Förtida uppsägning av låneavtal – Kumulering av låneränta och dröjsmålsränta”

I mål C-192/20,

angående en begäran om förhandsavgörande enligt artikel 267 FEUF, framställd av Krajský súd v Prešove (Regiondomstolen i Prešov, Slovakien) genom beslut av den 9 mars 2020, som inkom till domstolen den 5 maj 2020, i målet

Prima banka Slovensko a.s.

mot

HD,

meddelar

DOMSTOLEN (sjunde avdelningen)

sammansatt av avdelningsordföranden A. Kumin samt domarna T. von Danwitz och I. Ziemele (referent),

generaladvokat: E. Tanchev,

justitiesekreterare: A. Calot Escobar,

efter det skriftliga förfarandet,

med beaktande av de yttranden som avgetts av:

– Slovakiens regering, genom B. Ricziová, i egenskap av ombud,

– Europeiska kommissionen, genom R. Lindenthal och N. Ruiz García, båda i egenskap av ombud,

med hänsyn till beslutet, efter att ha hört generaladvokaten, att avgöra målet utan förslag till avgörande,

följande

* Rättegångsspråk: slovakiska.

Dom

1 Begäran om förhandsavgörande avser tolkningen av artiklarna 4.2 och 169.1 FEUF, artikel 38 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna samt artiklarna 6.1 och 7.1 i rådets direktiv 93/13/EEG av den 5 april 1993 om oskäliga villkor i konsumentavtal (EGT L 95, 1993, s. 29; svensk specialutgåva, område 15, volym 12, s. 169), såsom de tolkats av domstolen i domen av den 7 augusti 2018, Banco Santander och Escobedo Cortés (C-96/16 och C-94/17, EU:C:2018:643) (nedan kallad domen Banco Santander och Escobedo Cortés).

2 Begäran har framställts i ett mål mellan Prima banka Slovensko a.s. och HD angående betalning av belopp som ska erläggas till följd av att ett konsumentkreditavtal som ingåtts mellan parterna har sagts upp i förtid.

Tillämpliga bestämmelser

Unionsrätt

3 Trettonde skälet i direktiv 93/13 har följande lydelse:

”Sådana författningsföreskrifter hos medlemsstaterna som direkt eller indirekt reglerar villkoren för konsumentavtal antas inte innehålla oskäliga villkor. Därför förefaller det inte nödvändigt att villkor som avspeglar bindande författningsföreskrifter och principer eller bestämmelser i internationella konventioner som medlemsstaterna eller gemenskapen har tillträtt underkastas bestämmelserna i detta direktiv. I det avseendet omfattar uttrycket ’bindande författningsföreskrifter’ i artikel 1.2 även regler som enligt lagstiftningen gäller mellan de avtalsslutande parterna om inget annat har avtalats.”

4 I artikel 1 i direktivet föreskrivs följande:

”1. Syftet med detta direktiv är att närma medlemsstaternas lagar och andra författningar till varandra i fråga om oskäliga villkor i avtal som sluts mellan en näringsidkare och en konsument.

2. Avtalsvillkor som avspeglar bindande författningsföreskrifter samt bestämmelser eller principer i internationella konventioner som medlemsstaterna eller gemenskapen har tillträtt, särskilt inom transportområdet, är inte underkastade bestämmelserna i detta direktiv.”

5 Artikel 6.1 i direktivet lyder:

”Medlemsstaterna skall föreskriva att oskäliga villkor som används i avtal som en näringsidkare sluter med en konsument inte är, på sätt som närmare stadgas i deras nationella rätt, bindande för konsumenten och att avtalet skall förbli bindande för parterna på samma grunder, om det kan bestå utan de oskäliga villkoren.”

6 I artikel 7.1 i direktiv 93/13 föreskrivs:

”Medlemsstaterna skall se till att det i konsumenternas och konkurrenternas intresse finns lämpliga och effektiva medel för att hindra fortsatt användning av oskäliga villkor i avtal som näringsidkare sluter med konsumenter.”

Slovakisk rätt

Civillagen

7 I 54 § punkt 1 i Občiansky zákonník (civillagen) föreskrivs följande:

”Avtalsvillkor i konsumentavtal får inte avvika från denna lag till nackdel för konsumenten. Konsumenten får i synnerhet inte i förväg avstå från de rättigheter som följer av denna lag eller av särskilda konsumentskyddsbestämmelser eller på annat sätt försämra sin avtalsmässiga ställning.”

8 517 § punkt 2 civillagen har följande lydelse:

”Vid dröjsmål med betalning av en penningfordran har borgenären rätt att utöver betalning även kräva dröjsmålsränta när denne inte är skyldig att betala dröjsmålsränta enligt denna lag. Dröjsmålsräntan och dröjsmålsavgift ska fastställas genom tillämpningsföreskrift.”

9 519 § civillagen har följande lydelse:

”Borgenärens rätt till ersättning för skada som orsakats av gäldenärens dröjsmål påverkas inte. Vid dröjsmål med betalning av en penningfordran får emellertid ersättning krävas för skada endast i den mån den sistnämnda inte täcks av dröjsmålsräntan eller dröjsmålsavgiften.”

Regeringsförordning nr 87/1995

10 I 3a § regeringsförordning nr 87/1995 föreskrivs följande:

”1) När ett avtal som ingåtts med en konsument syftar till att ge konsumenten tillgång till ett penningbelopp, får påföljden för försening för konsumenten inte överstiga genomsnittet av den årliga effektiva räntan, senast offentliggjord i enlighet med en särskild bestämmelse... före förseningen, med mer än tio procentenheter per år och får inte överstiga tre gånger den dröjsmålsränta som föreskrivs i denna förordning. Den effektiva räntan för en liknande konsumentkredittyp är avgörande.

2) Såsom påföljd enligt punkt 1 anses dröjsmålsränta, dröjsmålsavgift och varje annan förseningsavgift för konsumenten.

3) Om de påföljder enligt punkt 1 uppgår till belopp som motsvarar de penningmedel som ställts till förfogande ska ytterligare påföljder för dröjsmål inte överstiga den dröjsmålsränta som föreskrivs i denna förordning.”

Målet vid den nationella domstolen och tolkningsfrågorna

11 Den 17 juni 2016 ingick HD ett konsumentkreditavtal med Prima banka Slovensko för ett belopp på 5 700 euro till en räntesats på 7,90 procent. Lånet skulle återbetalas inom 96 månader.

12 Från och med september 2017 betalade HD inte längre de månatliga amorteringarna. Prima banka Slovensko sade därför den 28 december 2017 upp lånet i förtid och krävde omedelbar återbetalning av det resterande kapitalbeloppet på 5 083,79 euro. Prima banka Slovensko krävde dessutom, med stöd av bestämmelserna i låneavtalet, bland annat betalning av dröjsmålsränta på 5 procent, såväl på kapitalbeloppet som på upplupen ränta, för perioden från det att lånet förklarades förverkad till dess att hela lånebeloppet hade återbetalats, samt betalning av den avtalade räntan på 7,90 procent för samma period.

13 Prima banka Slovensko väckte talan vid Okresný súd Kežmarok (Distriktsdomstolen i Kežmarok, Slovakien), som i dom av den 20 september 2019 biföll bankens yrkande om att HD skulle förpliktas att betala dröjsmålsränta tills hela kapitalbeloppet återbetalats men ogillade yrkandet om att HD skulle förpliktas att betala ordinarie ränta för denna period, med motiveringen att det enligt slovakisk rätt inte var tillåtet med en sådan kumulering av ränta. Den hänskjutande domstolen har dessutom angett att de slovakiska domstolarna redan har kvalificerat ett villkor i ett låneavtal om att dröjsmålsräntan ska kumuleras med den ordinarie räntan som ”oskäligt”.

14 Prima banka Slovensko överklagade denna dom och gjorde gällande att det följer av domen Banco Santander och Escobedo Cortés att en låntagare som inte har fullgjort sina skyldigheter enligt avtalet är skyldig att vid förtida uppsägning av lånet betala inte bara dröjsmålsränta utan även ordinarie ränta tills kapitalbeloppet återbetalats.

15 Den hänskjutande domstolen, som har att pröva överklagandet, har angett att dröjsmål med betalning av en förfallen skuld enligt nationell rätt ger borgenären rätt till dröjsmålsränta, ersättning för den faktiska skadan samt eventuell dröjsmålsavgift. Dessa anspråk regleras emellertid, vad gäller konsumentavtal, i 54 § punkt 1, 517 § punkt 2 och 519 § civillagen, som fastställer en sammanlagd övre beloppsgräns för alla tillämpliga påföljder och hindrar att konsumenten enligt avtalsvillkoren åläggs skyldigheter som går utöver ersättning för den skada som borgenären faktiskt har lidit.

16 Den hänskjutande domstolen har konstaterat att en kumulerad tillämpning av ordinarie ränta och dröjsmålsränta för perioden från det att lånet sades upp i förtid till dess att det lånade kapitalbeloppet faktiskt återbetalats medför dels att det tak som föreskrivs i lagen överskrids, dels med nödvändighet att konsumentens situation försämras.

17 Även om det är riktigt att den ordinarie räntan motsvarar vederlaget för att det lånade kapitalet ställs till förfogande och står till låntagarens förfogande så länge som denne inte har återbetalat det i sin helhet, har den hänskjutande domstolen angett att kumuleringen av denna ränta med dröjsmålsräntan gör det möjligt för banken att erhålla mer än ersättning för den faktiska skada som den garanteras genom de nationella bestämmelserna. Med tanke på den fördelen skulle banken kunna föranledas att säga upp ett lån till förtida betalning redan till följd av minsta dröjsmål med betalningen. Enligt den hänskjutande domstolen framstår den situationen som är mer oroande som bankerna i allmänhet inte uppfyller skyldigheten att bedöma konsumenternas kreditvärdighet innan ett låneavtal ingås, såsom föreskrivs i Europaparlamentets och rådets direktiv 2008/48/EG av den 23 april 2008 om konsumentkreditavtal och om upphävande av rådets direktiv 87/102/EEG (EUT L 133, 2008, s. 66, och rättelse i EUT L 207, 2009, s. 14). Enligt den hänskjutande domstolen hade Prima banka Slovensko, om banken gjort en sådan bedömning, kunnat konstatera att HD inte var solvent.

18 Mot denna bakgrund beslutade Krajský súd v Prešove (Regiondomstolen i Prešov, Slovakien) att vilandeförklara målet och ställa följande frågor till EU-domstolen:

”1) Ska direktiv 93/13..., särskilt artiklarna 6.1 och 7.1, mot bakgrund av [domen Banco Santander och Escobedo Cortés], tolkas på så sätt att det utgör hinder för en sådan lagstiftning som skyddsbestämmelsen i 54 § punkt 1 civillagen, som inte tillåter att konsumenten inte genom avtal försätts i en sämre situation än enligt den lagbestämmelse som föreskriver följande rättigheter för kreditgivaren när en konsument är försenad med betalning:

– kreditgivarens rätt till dröjsmålsränta, vars belopp är begränsat genom förordning,

– kreditgivarens rätt att tillämpa andra påföljder gentemot konsumenten och som jämte dröjsmålsränta är begränsade till det utestående lånebeloppet, och

– kreditgivarens rätt till ersättning för det fall den skada som kreditgivaren lidit överstiger dröjsmålsräntan, utan begränsning inom ramen för den faktiska skadans omfattning.

2) För det fall fråga 1 besvaras jakande: Utgör en hög konsumentskyddsnivå enligt artikel 38 i stadgan om de grundläggande rättigheterna och artiklarna 4.2 och 169.1 FEUF hinder för att konsumenten, för dröjsmål med fullgörandet av avtalsförpliktelserna, betalar en schablonavgift till kreditgivaren och inte ersättning som motsvarar den skada som kreditgivaren faktiskt har lidit, även om den faktiska skadan är lägre än schablonavgiften?”

Prövning av tolkningsfrågorna

Den första frågan

Huruvida frågan kan tas upp till prövning

19 Den slovakiska regeringen har gjort gällande att den första frågan inte kan tas upp till prövning, med hänvisning dels till att begäran om förhandsavgörande varken redogör för skälen till att frågan hänskjutits eller för vilket samband som finns mellan de bestämmelser i direktiv 93/13 som ska tolkas och den tillämpliga nationella lagstiftningen, dels till att frågan är hypotetisk, eftersom den inte är nödvändig för att avgöra det nationella målet, då detta kan avgöras på grundval av bestämmelser i nationell rätt.

20 Den hänskjutande domstolen har uppgett att den hyste tvivel kring huruvida den slovakiska lagstiftningen, särskilt 54 § punkt 1 civillagen, är förenlig med direktiv 93/13 såsom detta tolkats i domen Banco Santander och Escobedo Cortés, vilken har tolkats på olika sätt av de slovakiska domstolarna.

21 Den hänskjutande domstolen har således påpekat att det av denna dom, såsom Prima banka Slovensko har gjort gällande, skulle kunna utläsas att artiklarna 6.1 och 7.1 i direktiv 93/13 utgör hinder för 54 § punkt 1 civillagen, vilken jämförd med 517 § punkt 2 och 519 § civillagen samt regeringsförordning nr 87/1995 förbjuder att ett konsumentkreditavtal låter borgenären, för det fall lånet sägs upp i förtid, kräva betalning av den ordinarie låneräntan till dess att full återbetalning skett av kapitalbeloppet, utöver betalning av dröjsmålsränta.

22 Den hänskjutande domstolen anser emellertid även att avtalsvillkor som medger att den ordinarie räntan kumuleras med dröjsmålsränta skapar en betydande obalans mellan avtalsparternas rättigheter och skyldigheter, till konsumentens nackdel.

23 Eftersom den hänskjutande domstolen har att pröva en talan om att en konsument ska förpliktas att betala ordinarie ränta fram till dess att det lånade kapitalbeloppet återbetalas, utöver betalning av dröjsmålsränta, är utgången i det nationella målet med nödvändighet beroende av EU-domstolens svar på den första frågan.

24 Begäran om förhandsavgörande innehåller således en tillräcklig redogörelse för såväl skälen till att den hänskjutande domstolen har ställt sina frågor till EU-domstolen som sambandet mellan de bestämmelser i direktiv 93/13 som den hänskjutande domstolen har begärt tolkning av, den tillämpliga nationella lagstiftningen och målet vid den nationella domstolen.

25 Den första frågan kan följaktligen tas upp till sakprövning.

Prövning i sak

26 Den hänskjutande domstolen har ställt den första frågan för att få klarhet i huruvida artiklarna 6.1 och 7.1 i direktiv 93/13, såsom de tolkats av EU-domstolen i domen Banco Santander och Escobedo Cortés, ska tolkas så, att de utgör hinder för en nationell lagstiftning enligt vilken en konsument som har ingått ett låneavtal med en näringsidkare inte med stöd av avtalsvillkoren kan vara skyldig att, i händelse av förtida uppsägning av lånet, betala ordinarie låneränta för perioden från uppsägningen av lånet tills kapitalbeloppet är återbetalt, när betalning av dröjsmålsränta och andra kontraktuella påföljder till följd av att avtalet upphör medger att näringsidkaren ersätts för den faktiska skada denne lidit.

27 Det ska inledningsvis preciseras att det framgår av begäran om förhandsavgörande att borgenären enligt 519 § civillagen har rätt att vid dröjsmål med betalning av en penningfordran begära ersättning för den skada som följer därav, under förutsättning att skadan inte täcks av dröjsmålsräntan, vars belopp vad gäller konsumentkreditavtal är begränsat enligt 3a § regeringsförordning nr 87/1995.

28 Vidare får konsumenten enligt 54 § punkt 1 civillagen inte i förväg avstå från de rättigheter som följer av denna lag eller av särskilda konsumentskyddsbestämmelser eller på annat sätt försämra sin avtalsmässiga ställning.

29 Enligt den hänskjutande domstolen syftar dessa nationella bestämmelser till att säkerställa konsumentskyddet, eftersom konsumenten, i händelse av uppsägning till förtida betalning av ett låneavtal som denne ingått med en näringsidkare, inte är skyldig att betala ordinarie ränta, då betalningen av dröjsmålsränta och eventuella straffavgifter enligt avtalet samt, i förekommande fall, skadestånd, täcker den skada som näringsidkaren faktiskt har lidit.

30 I den mån den hänskjutande domstolen har ställt den första frågan för att få klarhet i huruvida artiklarna 6.1 och 7.1 i direktiv 93/13 utgör hinder för en sådan nationell lagstiftning, ska det påpekas att enligt artikel 1.1 i direktivet är syftet med direktivet att närma medlemsstaternas lagar och andra författningar till varandra i fråga om oskäliga villkor i avtal som sluts mellan en näringsidkare och en konsument.

31 Enligt artikel 1.2 i direktivet är avtalsvillkor som avspeglar bindande författningsföreskrifter inte underkastade bestämmelserna i direktivet.

32 Domstolen har upprepade gånger påpekat att, såsom framgår av trettonde skälet i direktivet, det undantag från direktivets tillämpningsområde som föreskrivs i dess artikel 1.2 omfattar de bestämmelser i den nationella lagstiftningen som gäller mellan avtalsparterna, såväl om de är tvingande som om de är dispositiva och alltså gäller mellan parterna om inget annat har avtalats. Motiveringen till undantaget är att det är rimligt att presumera att den nationella lagstiftaren har sett till att det sammantaget råder balans i rättigheterna och skyldigheterna för parterna i vissa avtal, en balans som unionslagstiftaren uttryckligen har velat bevara (domen Banco Santander och Escobedo Cortés, punkt 43 och där angiven rättspraxis).

33 Av domstolens fasta praxis framgår att nämnda undantag omfattar andra tvingande författningsbestämmelser än de som avser prövningen av oskäliga villkor, bland annat sådana som avser omfattningen av den nationella domstolens behörighet att bedöma huruvida ett avtalsvillkor är oskäligt (domen Banco Santander och Escobedo Cortés, punkt 44 och där angiven rättspraxis).

34 I förevarande fall framgår det för det första av beslutet om hänskjutande att de nationella bestämmelser som är föremål för begäran om förhandsavgörande är av författningskaraktär och inte återfinns i det avtal som är aktuellt i det nationella målet.

35 För det andra har den hänskjutande domstolen angett, såsom nämns i punkt 28 ovan, att konsumenten enligt 54 § punkt 1 civillagen inte i förväg kan avstå från de rättigheter som denna lag eller särskilda bestämmelser tillerkänner konsumenten, vilket innebär att de är bindande för avtalsparterna, oberoende av vad de har kommit överens om i det aktuella avtalet. Vidare framgår det av handlingarna i målet att de nationella bestämmelser som avses i förevarande begäran om förhandsavgörande inte rör räckvidden av den nationella domstolens behörighet att bedöma huruvida ett avtalsvillkor är oskäligt och, mer allmänt, inte tycks avse en prövning av oskäliga avtalsvillkor. Med förbehåll för den prövning som ankommer på den hänskjutande domstolen, omfattas dessa nationella bestämmelser följaktligen inte av tillämpningsområdet för direktiv 93/13.

36 Det framgår emellertid även av begäran om förhandsavgörande att det aktuella låneavtalet innehåller ett villkor om att konsumenten, för det fall avtalet sägs upp i förtid, är skyldig att betala näringsidkaren såväl dröjsmålsränta som ordinarie ränta för perioden från uppsägningen till dess att det lånade kapitalbeloppet återbetalats. En sådan kumulerad ränta skulle enligt Prima banka Slovensko ha godkänts av EU-domstolen i domen Banco Santander och Escobedo Cortés. Enligt banken definierade domstolen där syftet med den ordinarie låneräntan som en motprestation för användningen av medlen fram till dess att de återbetalas. Konsumenten använder på detta sätt medlen, och ska därför även betala den ordinarie räntan. Under dessa omständigheter anser den hänskjutande domstolen att det är oklart huruvida den aktuella nationella lagstiftningen, enligt vilken det inte är tillåtet att kumulera dröjsmålsränta och ordinarie ränta, är förenlig med nämnda dom.

37 Det ska i detta hänseende erinras om att den hänskjutande domstolen i det målet bland annat önskade få klarlagt om bestämmelserna i direktiv 93/13 utgjorde hinder för en nationell rättspraxis enligt vilken följden av att ett avtalsvillkor, som inte förhandlats individuellt, i ett konsumentkreditavtal om räntesatsen för dröjsmålsräntan befanns oskäligt var att räntan helt upphävdes, varvid den ordinarie ränta som föreskrevs i avtal fortsatte att löpa.

38 Domstolen erinrade särskilt, i punkt 75 i den domen, om att direktiv 93/13 endast kräver att den nationella domstolen underlåter att tillämpa det avtalsvillkor som förklarats vara oskäligt, men inte att den därutöver underlåter att tillämpa de villkor som inte förklarats vara oskäliga.

39 Domstolen preciserade också, i punkt 76 i samma dom, att det inte följer av direktivet att om ett låneavtalsvillkor där räntesatsen för dröjsmålsräntan fastställts sätts åt sidan eller ogiltigförklaras, på grund av att detta villkor är oskäligt, ska detta även medföra att det avtalsvillkor där räntesatsen för den ordinarie räntan fastställts också ska sättas åt sidan eller ogiltigförklaras. Dessa olika avtalsvillkor ska nämligen hållas isär på ett tydligt sätt. Domstolen påpekade i denna punkt att syftet med dröjsmålsräntan är att sanktionera den gäldenär som underlåtit att göra avbetalningar på lånet på de förfallodagar som avtalats, att avskräcka gäldenären från att komma i dröjsmål med att fullgöra sina skyldigheter och, i förekommande fall, att ersätta långivaren för den skada denne lider till följd av den fördröjda betalningen. Låneräntan däremot fungerar som ett slags ersättning för att långivaren har ställt en summa pengar till förfogande fram till återbetalningen.

40 Domstolen grundade denna lösning på det syfte som eftersträvas med direktiv 93/13, nämligen att skydda konsumenten och att återställa jämvikten mellan parterna genom att underlåta att tillämpa villkor som förklarats vara oskäliga, samtidigt som giltigheten av avtalet som sådant i princip upprätthålls (domen Banco Santander och Escobedo Cortés, punkt 75).

41 Till skillnad från vad Prima banka Slovensko tycks antyda, följer det följaktligen inte av domen Banco Santander och Escobedo Cortés att direktiv 93/13 ska tolkas på det sättet att det utgör hinder för en nationell lagstiftning enligt vilken en näringsidkare som ingått ett låneavtal med en konsument, för det fall avtalet sägs upp i förtid och på grundval av villkoren i detta avtal, inte kan kräva betalning av ordinarie ränta, utöver dröjsmålsränta, för perioden från det att låneavtalet sägs upp tills hela kapitalbeloppet är återbetalt.

42 Av vad som anförts följer att den första frågan ska besvaras enligt följande. Med förbehåll för den prövning som ankommer på den hänskjutande domstolen, ska direktiv 93/13 tolkas på så sätt att det inte är tillämpligt på nationella bestämmelser enligt vilka en konsument som har ingått ett låneavtal med en näringsidkare inte med stöd av avtalsvillkoren kan vara skyldig att, i händelse av förtida uppsägning av lånet, betala ordinarie låneränta för perioden från uppsägningen av lånet tills kapitalbeloppet är återbetalt, när betalning av dröjsmålsränta och andra kontraktuella påföljder till följd av att avtalet upphör medger att näringsidkaren ersätts för den faktiska skada denne lidit.

Den andra frågan

43 Med hänsyn till svaret på den första frågan saknas det anledning att besvara den andra frågan.

Rättegångskostnader

44 Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i det nationella målet utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den hänskjutande domstolen att besluta om rättegångskostnaderna. De kostnader för att avge yttrande till domstolen som andra än nämnda parter har haft är inte ersättningsgilla.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (sjunde avdelningen) följande:

Med förbehåll för den prövning som ankommer på den hänskjutande domstolen, ska rådets direktiv 93/13/EEG av den 5 april 1993 om oskäliga villkor i konsumentavtal tolkas på så sätt att det inte är tillämpligt på nationella bestämmelser enligt vilka en konsument som har ingått ett låneavtal med en näringsidkare inte med stöd av avtalsvillkoren kan vara skyldig att, i händelse av förtida uppsägning av lånet, betala ordinarie låneränta för perioden från uppsägningen av lånet tills kapitalbeloppet är återbetalt, när betalning av dröjsmålsränta och andra kontraktuella påföljder till följd av att avtalet upphör medger att näringsidkaren ersätts för den faktiska skada denne lidit.

Underskrifter